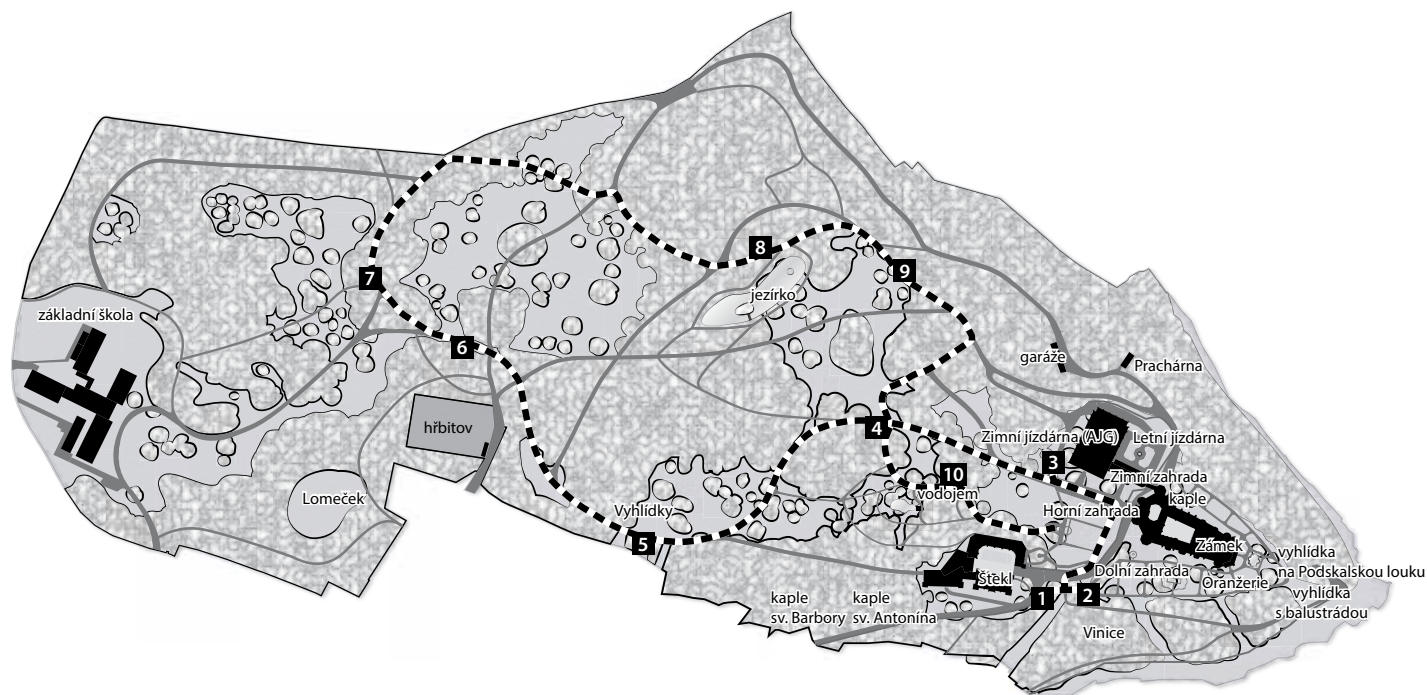

NAUČNÁ STEZKA ZÁMECKÝM PARKEM V HLUBOKÉ NAD VLTAVOU

ZASTAVENÍ NAUČNÉ STEZKY:

1. Naučná stezka zámeckým parkem v Hluboké nad Vltavou
2. Dolní zahrada
3. Horní zahrada
4. Kompozice parku
5. Vyhlídky
6. Zahradník Rudolf Wácha
7. Ptáci a rostliny
8. Jezírko
9. Hmyz
10. Vodojem a Štekl

Trasa naučné stezky o délce 2,5 km je fyzicky málo náročná. S krátkou objížděnkou se sjíždá pro dětské kočárky – věnujte pozornost upozornění na poslední tabuli. Jízda na kole po parku je zakázána, pohyb se psy je možný pouze na vodítku. Texty k naučné stezce najdete také na internetové adrese <http://www.npu-cb.eu/naucna-stezka-hluboka>.

Naučná stezka zámeckým parkem v Hluboké nad Vltavou. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích a Hluboká nad Vltavou, o.s., říjen 2012. Texty: Marie Pavlátová, Eva Olšanová, Marek Ehrlich, Zdeněk Hanč, Jiří Pykal, Jan Chlumský. Spolupráce: Jarmila Hansová, Ivana Troupová. Skenování archiválií: Státní oblastní archiv v Třeboni – Jakub Kaiseršat, Kristina Popelka. Grafické zpracování: Nakladatelství Halama – Tomáš Halama. Tisk: Kelt reklama. Návrh stojanů: Václav Bouška. Výroba stojanů: Truhlářství Jaroslav Čupita.

1. NAUČNÁ STEZKA ZÁMECKÝM PARKEM V HLUBOKÉ NAD VLTAVOU

Zámek Hluboká na skalním ostrohu nad řekou Vltavou tvoří výraznou pohledovou dominantu, která se jedinečným způsobem podílí na charakteristickém obrazu přehledné krajiny Českobudějovické pánve.

Novogoticky přestavěný zámek a spolu s ním v 19. století zformované parky a okolní parkově upravená krajina představují mimořádný soubor jednotného stylového výrazu. V souladu s pravidly anglických krajinářských zahrad se v nejbližším okolí zámku nacházejí parterové zahrady s bohatou sbírkou exotických dřevin. Na ně navazuje krajinářský park poskytující řadu výhledů do okolní krajiny,

ochráněných na jižní straně pohořími Blanského lesa a Šumavy. Hospodářská a estetická kultivace probíhala na Hlubocku po několik staletí ve vzácné shodě. Na současném vzhledu krajiny se podílejí středověké rybníky, barokní bažantnice a obory, parky a četné aleje. Starší etapy spojují do harmonického celku romantické úpravy krajiny, které s výměrou více než 20 km² patří k nejrozsáhlejším v Čechách.

Mimořádná historická a umělecká hodnota zámku s parkem je důvodem vysokého stupně ochrany – prohlášení za národní kulturní památku. Správcem areálu státního zámku je Národní památkový ústav. Severovýchodní část zámeckého parku je zařazena pro své přírodní hodnoty do soustavy Natura 2000 v rámci evropsky významné lokality CZ0313099 „Hlubocké hráze“.

Historie zahrad a parku na Hluboké

pol. 13. stol. — královský hrad, založený na skalnatém návrší nad řekou Vltavou

1490 — přestavba hradu do pozdně gotické podoby za držení Viléma z Perštejna, Vilém zakládá nové rybníky (Bezdrv), kultivuje krajinu pod hradem, na jižní straně založena vinice

1580–1596 — za pánů z Hradce hrad mění podobu na třípodlažní renesanční zámek s opevněním a hospodářskými budovami

1622–1661 — po Bílé hoře hlubocké panství získává válečník a španělský šlechtic don Baltazar Marradas; zámek dostává podobu pevnosti s mohutným opevňovacím systémem

1661–1948 — zámek s panstvím v držení Schwarzenbergů

1670 — zámek zůstává pevností, Jan Adolf I. ze Schwarzenbergu (1615–1683) proto dává založit zahradu v podzámčí u Munického rybníka; zahrada sestávala z květinové, ovocné a kuchyňské zahrady, k realizaci povolán zahradní mistr Georg von Meysse

1706–1729 — barokní přestavba zámku za knížete Adama Františka (1703–1732) podle návrhu Pavla Ignáce Bayera (†1733)

1708–1713 — výstavba reprezentačního loveckého sídla, barokního zámku Ohrada na břehu Munického rybníka, podle projektu Pavla Ignáce Bayera; při přestavbě zámku se stala Ohrada v letech 1711–1728 hlavním sídlem knížecí rodiny

1743 — zbořeno opevnění, zasypány příkopy; u zámku zřízeny zahrady využívané převážně knížecími úředníky

1766–1771 — na levém břehu Vltavy založena za Josefa Adama (1732–1782) Stará obora s výměrou 1500 ha, určená pro muflony, daňčí a černou zvěř

- 1777** — prostor jižně a západně od zámku obklopený loubími, na která navazovala ovocná zahrada
- 1786** — Lusthaus (letohrádek) s vyhlídkou na skalním ostrohu nad Vltavou jižně od zámku (vyobrazen na vedutách již z počátku 18. st.)
- 1839–1872** — přestavba zámku v novogotickém slohu za knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu (1799–1888) a jeho manželky Eleonory z Liechtensteinu (1812–1873), projekty vypracovali vídeňský architekt Franz Beer a knížecí stavební ředitel Damasus Deworezky; zakládáním parku pověřen zahradník Gervasus Immelin, současně probíhaly parkové úpravy okolní krajiny
- 1851–1854** — pokračovaly úpravy parku pod vedením Theodora Rehdera, syna zahradního inspektora knížete Pücklera v lužickém Mužákově; kníže Hermann von Pückler-Muskau (1785–1871) na svých panstvích zakládal krajinářské parky, důsledně respektující pravidla anglických krajinářů
- 1851** — vysazeno v parku 11 600 stromů, roku 1856 vysazeno 2 180 kusů exotických dřevin
- 1854–1864** — dokončovací práce v parku pod vedením zahradníka Rudolfa Wáchy (1825–1899)
- 1844–1847** — severně od zámku postavena novogotická budova zimní jízdárny propojená v letech 1853–1854 se zámkem zimní zahradou
- 1853** — založena Nová obora na pravém břehu Vltavy zaměřená na chov jelení zvěře
- 1862–1865** — postaven zámeček Štekl na místě starých budov v předhradí
- 1867–1868** — postavena litinová veranda při jihovýchodní fasádě zámku
- 1945** — zámek a hlubocké panství přechází pod národní správu
- 70. léta 20. stol.** — obnoveny parterové zahrady kolem zámku podle projektu Ivo Hofmanna
- poč. 80. let 20. stol.** — výstavba areálu základní školy v západní okrajové části parku
- 90. léta 20. stol.** — regenerace krajinářského parku podle projektu Věry Hrubé
- 1997** — opraveno a napuštěno jezírko ve střední části parku
- 1999** — vyhlídkové místo v louce nad hřbitovem opatřeno zídkou s popisem výhledu
- 2001** — zámek Hluboká s areálem prohlášen za národní kulturní památku

Obrazová příloha

1. *Renesanční podoba zámku Hluboká. Detail nejstaršího dochovaného plánu zámku Hluboká a okolí, údajně z roku 1663. Státní oblastní archiv v Třeboni.*
2. *Barokní zámek na návrší nad řekou Vltavou tvoří výraznou krajinou dominantu. Geistmayer, 1862, podle předlohy z počátku 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.*
3. *Knížecí pár s loveckou společností před novogotickým zámkem a zimní jízdárnou. Carl Goebel, 1865. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.*
4. *Knížecí pár Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu (1799–1888) a Eleonora z Liechtensteinu (1812–1873).*

2. DOLNÍ ZAHRADA

První zahrady kolem zámecké budovy vznikly po zboření opevnění a zasypaní příkopů ve 40. letech 18. století, jednalo se však převážně o soukromé zahrady knížecích úředníků. Koncem 18. století byl prostor pod zámkem obklopený loubími, na která navazovala ovocná zahrada. Na skalním ostrohu stál patrový altán s vyhlídkou. Severní část zahrady lemovala kaštanová alej, svah pod ní pokrývala vinice. Během novogotické přestavby byla plocha Dolní zahrady výrazně rozšířena. Současné uspořádání vzniklo při obnově podle dobové dokumentace v 80. letech 20. století. Zahrada má pravidelnou dispozici, travnatá pole vymezují ornamentální lemovky a doplňují koule ze zimostrázu.

V jižním průčelí zámku s patrovou litinovou verandou z let 1867–1868 se v přízemí nacházela oranžerie, do níž se na zimu ukládaly teplo milné rostliny, které byly přes léto rozmístěny v zahradě. Od roku 2003 slouží prostor jako obřadní síň.

Osu průčelí, procházející velkým bazénem tvaru kvadrilobu (čtyřlístu), ukončuje vyhlídková plošina. Velkolepé panorama krajinářské kompozice Podskalské louky je zleva zarámováno lesnatými svahy Hosinského hřbetu. Za siluetou Českých Budějovic uzavírá výhled vzdálený masív Blanského lesa s dominantní horou Klet. Také porost na klesajícím svahu přerušují vyhlídková okna do parkově upravené Podskalské louky.

Krajinářský park na Podskalské a Poříčské louce vznikl ve 40. letech 19. století přeměnou klasicistní krajinářské úpravy, založené na konci 18. století na místě zrušených rybníků. Park se vyznačuje jedinečnou prostorovou kompozicí, tvořenou jednoduchým terénním reliéfem rozsáhlých luk s promyšleně situovanými porosty, skupinami stromů a solitérami. Pro celý areál je charakteristické velkorysé měřítko rozmístění stromů a skupin. V českých podmínkách se jedná o výjimečný příklad parku založeného podle zásad anglických krajinářů 18. století Lancelota Browna a Humphry Reptona.

Obrazová příloha

1. *Pohled na zámek od jihu se zachycením okrasných výsadeb krátce po založení parku. Karl Zenker, po polovině 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.*
2. *Východní část Dolní zahrady před zámeckou kaplí. Karl Zenker, po polovině 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.*
3. *Schmidtův plán z roku 1767 navrhoval k zasazení do obou parterů tvarované figury rostlin, geometrické obrazce záhonů a další velkorysé úpravy. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov.*
4. *Zahrada vymezená loubím byla zakončena letohrádkem. Detail plánu zámecké zahrady u barokního zámku. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov.*
5. *Velkorysá kompozice Podskalské louky s promenádou kolem vodního kanálu a skupinami stromů. F. Kraus, 1818. Státní oblastní archiv v Třeboni.*
6. *Zámek před přestavbou s letohrádkem na skalním ostrohu nad řekou Vltavou. E. Janscha a C. Postl, počátek 19. století. Ze sbírek Státního zámku Třeboň.*
7. *Výhledy z verandy na krajinářské kompozice Podskalské louky a zámku Ohrada. Karl Zenker, po polovině 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.*
8. *Litinová konstrukce verandy bohatě porostlá proucími rostlinami, stav v roce 1911.*

Introdukce rostlin

Zavádění nepůvodních rostlin do výsadeb, tzv. introdukce, významně přispělo k obohacení sortimentu dřevin pěstovaných v evropských zahradách a parcích. V době vzniku parku bylo sběratelství cizokrajných dřevin v největším rozmachu, což se promítlo také do vývoje Dolní zahrady. Nachází se zde dřeviny značného stáří a mohutného vzrůstu, z nichž nejvíce pozornosti poutá liliovník tulipánokvětý (*Liriodendron tulipifera*), dub zimní (*Quercus petraea* 'Mespilifolia'), platan javorolistý (*Platanus hispanica*) nebo nahovětvec kanadský (*Gymnocladus dioica*), z jehličnatých dřevin jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*) a zerav obrovský (*Thuja plicata*). Z domácích druhů je třeba zmínit vzrostlý jilm vaz (*Ulmus laevis*) a mohutný tis červený (*Taxus baccata*).

3. HORNÍ ZAHRADA

Ještě koncem 17. století byl zámek mohutnou pevností, proto kníže Jan Adolf Schwarzenberg založil rozsáhlou zahradu v podhradí u Munického rybníka. Zahrnovala květinovou a zelinářskou část a také pomarium (skleník na pěstování citrusů). Opevnění bylo zrušeno při barokní přestavbě zámku v 1. třetině 18. století a a na jeho místě vznikly užitkové zahrady panských úředníků, s okrasnou částí v prostoru dnešní jízdárny. Pravidelné parterové záhony byly pravděpodobně upraveny po polovině 18. století, v místě dnešní Horní zahrady však stály ještě v roce 1812 hospodářské budovy. Místo pro pravidelnou zahradu dnešního rozsahu vzniklo teprve v polovině 19. století při novogotické přestavbě zámku. V letech 1845–1848 byla před zámkem postavena novogotická zimní jízdárna, později propojená se zámkem zimní zahradou (1853–1854). Současnou podobu dostaly parterové zahrady v 70. letech 20. století podle projektu Ivo Hofmanna. Novobarokní parter před vstupem

do zámku byl upraven podle dokumentace z konce 19. století. Úprava sestává z ornamentů ze zimostrázu, které doplňují výsadby růží, jižní a západní okraj parteru oživují pestré záhony trvalek. Severní stranu uzavírá dvouramenné schodiště s novogotickou kašnou, ukryté pod korunami vzrostlých buků. Stavba bývalé zimní jízdárny (dnešní Alšova jihočeská galerie) a litinová konstrukce zimní zahrady vymezují parter z východní strany a podtrhují jeho reprezentační charakter.

Obrazová příloha

1. Detail uspořádání parteru krátce po výsadbě. Karl Zenker, po polovině 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.
2. Socha Dunaje v zimní zahradě. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov.
3. Předzámčí barokního zámku Hluboká, pohled od dnešního parku směrem k purkrabství. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov.
4. Letní jízdárna ohraničená stylovým oplocením sloužila k procvičování jízdy na koni. Karl Zenker, po polovině 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.
5. Parter Horní zahrady bohatě zdobený květinovými záhony. Stav kolem roku 1885. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov.
6. Výrazným prvkem květinových záhonů na parteru byly stromkové růže. Stav kolem roku 1885. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov.
7. Zámecký areál před zahájením přestavby a založením zámeckého parku. Návrh přestavby zachycen červeně – nahoře jízdárna, vpravo zámek, dole Štekl. Plán stavitele Oswalda z roku 1865. Soukromá sbírka.

4. KOMPOZICE PARKU

Krajinářský park založený v polovině 19. století vytváří s novogotickým zámkem a záměrně utvářenou okolní krajinou harmonický celek jednotného stylového výrazu. Velkoryse řešená kompozice důmyslně využívá situování parku na náhorní plošině nad řekou Vltavou, což umožňuje četné výhledy „hluboko“ do krajiny a vyvolává dojem rozšíření parku až k obzoru.

Nejbližší okolí zámku má po historizující úpravě podobu pravidelných parterových zahrad, které se rozkládají na dvou terasách. Z níže položené Dolní zahrady se otevírají výhledy do parkově upravené krajiny s loukami a alejemi. Zahrada na horní terase před vstupem do zámku má reprezentační charakter, který umocňují přilehlé budovy zimní zahrady a jízdárny.

Protáhlá dispozice parku navazuje na vstupní část a rozvíjí se západním směrem kolem hlavní kočárové cesty procházející celým parkem. Na hlavní cestu navazují menší procházkové okruhy, které propojují přírodě blízké scénérie tvořené porosty domácích dřevin s loukami, modelovanými solitérami a skupinami stromů. Exotické dřeviny se nacházejí především v nejbližším okolí zámku, v krajinářské části jsou použity pouze pro barevné a tvarové obohacení. Hlavní část parku sestává ze souboru tří lučních prostorů řazených za sebou na mírném svahu spadajícím k severu. Z parkové louky s obnoveným jezírkem se otevírají výhledy na lesnaté svahy obory. V prostřední louce pod bukovým hájem vyniká tmavý rondel v podobě kruhové výsadby smrků. Koncepti západní okrajové části s dalekými výhledy do krajiny narušila výstavba areálu základní školy. K nejzajímavějším partiím patří tzv. vyhlídková louka s panoramatickými výhledy do parkově upravené krajiny.

Obrazová příloha

1. Průhled skupinou stromů k jezírku uprostřed parku z knihy významného dendrologa Camillo Schneidera z roku 1911. Knihovna Státního zámku Hluboká.
2. Průhled Horní zahradou.
3. Schéma prostorové kompozice zámeckého parku se zákresem hlavních průhledů parkem a výhledů do okolní krajiny.
4. Průhled parkem do obory z knihy Camillo Schneidera z roku 1911. Knihovna Státního zámku Hluboká.
5. Pohled do louky pod jezírkem.
6. Situační plán Staré Obory. F. Kraus, 1818. Na pravé straně je zámeček a město Hluboká, vlevo nahoře obec Purkarec. Státní oblastní archiv v Třeboni.

7. Lov na divočáky ve Staré oboře při návštěvě cara Alexandra I. Ferdinand Runk, 1815. Státní hrad a zámek Český Krumlov.

Lovecké revíry a myslivost

Součástí kultivované krajiny na Hlubocku jsou rozsáhlé lovecké revíry, bažantnice a obory. Už král Karel IV. si oblíbil zdejší lesy plné zvěře a severně od Hluboké založil Karlův Hrádek s přilehlým městečkem.

Spolu s rozvojem zemědělského hospodaření se rozvíjelo také lovectví a myslivost, které dosáhlo největšího rozkvětu za Schwarzenbergů. Severně od zámku na levém břehu Vltavy byla v letech 1766–1771 založena Stará obora sloužící k chovu daňků a černé zvěře. V letech 1810–1815 zde byl založen první chov muflonů v Čechách.

Lovecký revír byl rozšířen v roce 1853, kdy byla na pravém břehu Vltavy založena Nová obora zaměřená na chov jelení zvěře.

5. VYHLÍDKY

Park situovaný na návrší poskytuje široké výhledy do okolní krajiny protkané četnými alejemi. Už v roce 1664 Jan Adolf I. hrabě Schwarzenberg vydal instrukce k vysazování dubů a buků, aby zvěř setrvala v zimním období na panských pozemcích a nepůsobila škody na polích, patřících ostatním hospodářům. V tomto období bylo vysazeno mnoho dubových alejí podél cest a na hrázích rybníků, které dosud tvoří jeden z typických prvků zdejší krajiny.

Na dohled od panského sídla dal vystavět kníže Adam František Schwarzenberg na počátku 18. století lovecký zámek Ohrada. Zámek propojený s okolní krajinou soustavou alejí sloužil panstvu jako zázemí během pořádání velkolepých parforsních honů. V roce 1842 zde nadlesní Václav Špatný na příkaz knížete založil lesnické a lovecké muzeum. V roce 1939 byla při zámku založena zoologická zahrada jako živá expozice muzea.

V polovině 19. století došlo během přestavby hlubockého zámku k úpravám okolní krajiny, která nabízí malebné výhledy ze zámku a parku. Úpravy ve stylu okrasného statku (ferme ornée) představují hospodářsky využívanou krajinu s rybníky a loukami, kde byly jednotlivé stavby a místa propojeny sítí vyhlídkových cest. Krajinu za Munickým rybníkem rozčlenila síť dubových a jírovcových alejí, doplněná loveckými remízky. Na konci 19. století vyrostl v blízkosti zámku Ohrada areál nového dvora Vondrov.

Pohledy na parkovou krajinu pod Hlubokou jsou na obzoru ohraničeny siluetou pohoří Blanského lesa a Šumavy. Zároveň zahrnují někdejší rozsah rodového majetku Schwarzenbergů, kterým patřila mimo jiné i panství Vimperk, Libějovice a Český Krumlov.

Vyhlídkové místo je od roku 1999 opatřeno cihelnou zídkou s popisem výhledu.

Obrazová příloha

1. Veduta Ferdinanda Runka z počátku 19. století ukazuje tehdy oblíbený lov na divoké kachny na Munickém rybníku u zámku Ohrada. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.
2. Krajina pod Hlubokou před založením parkových úprav. Státní oblastní archiv v Třeboni.
 - 1 – zámek, 2 – město Hluboká nad Vltavou, 3 – Podskalská louka, 4 – zámek Ohrada, 5 – dvůr Vondrov, 6 – bažantnice
3. Výhled od zámku Hluboká na Munický rybník a zámek Ohrada. Karl Zenker, polovina 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.
4. Lovecký zámek Ohrada od starého dvora Vondrova. Neznámý autor, 1860. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.
5. Barokní lovecký zámek Ohrada z let 1708–1713 je jedním z nejzdařilejších děl pražského stavitele Pavla Ignáce Bayera v jižních Čechách.
6. Barokní bažantnice, založená v roce 1771 pod Bezdrevskou hrází v blízkosti zámku Ohrada, si svou funkci zachovala dodnes. Státní oblastní archiv v Třeboni.
7. Nový dvůr Vondrov u Hluboké v roce 1909. Počátkem 20. století zde kromě chovu dobytka, prasat a drůbeže fungovala i moderní sýrárna.
8. Autorem staveb rozsáhlého hospodářského dvora Vondrov byl v letech 1895–1898 knížecí stavitel Jan Sedláček.

6. ZAHRADNÍK RUDOLF WÁCHA

Kníže Jan Adolf II. povolal roku 1854 ze zámecké zahrady v Děčíně zahradníka Rudolfa Wácha (1826–1899), rodáka z Chýnova u Tábora. Wácha vedl práce na úpravách hlubockého parku až do jeho dokončení v roce 1864. Využil přitom bohatých zkušeností z rozsáhlých studijních cest do tuzemska i do ciziny. Wáchův seznam dřevin pěstovaných na Hluboké v roce 1865 uvádí několik set druhů a odrůd domácích a introdukovaných dřevin. Podle jeho návrhů byl založen také krajinářský park kolem Schwarzenberské hrobky u Třeboně (po roce 1875) nebo městský park Na Sadech v Českých Budějovicích (1874–1880). Wácha byl váženým občanem města Hluboká, řadu let stál jako starosta v čele městské rady. Je pohřben na nedalekém hřbitově na okraji zámeckého parku.

Jan Topka (1858–1942) byl po skončení studií přijat do dvorské zahrady na Hluboké, kde s Wáchou pracoval na systému dendrologických sbírek. Od 90. let až do roku 1909 byl vedoucím knížecího zahradnictví. Ve 20. letech 20. století působil na Hluboké zahradník Vojtěch Mareš.

Knížecí zahradník tradičně bydlel v domě čp. 60 z roku 1825, který stojí za dnešní Sokolovnou. V roce 1914 byl vybudován za zámeckým parkem nový dům čp. 342. Hlubocký městský hřbitov byl založen v roce 1786 na knížecích pozemcích na okraji obce. Kromě Rudolfa Wáchy je zde pohřbena řada dalších zaměstnanců panství. V nedalekém bývalém lomě, tzv. Lomečku, dnes již zavezeném a rekultivovaném, se počátkem 19. století nacházel vojenský lazaret.

1. Díky mohutným stromům dosahuje zámecký park 150 let po založení své největší působivosti.

2. Knížecí zahradník Rudolf Wácha na dobové fotografii a jeho autogram z plánu části parku Na Sadech. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení České Budějovice.

3. Dub letní (*Quercus robur*) je dlouhověký strom s nepravidelně rozložitou korunou. Borka (kůra na kmeni) je hluboce brázditá. Plodem je žalud sedící v čišce se stopkou.

4. Buk lesní (*Fagus sylvatica*) je mohutný strom s hladkou šedou borkou. Velké hladké listy jsou na okrajích zvlněné. Plodem jsou ostrnitě čišky s jedlými semeny – bukvicemi.

5. Lípa malolistá (*Tilia cordata*) se srdčitými listy vytváří pravidelnou košatou korunu. Kvete začátkem léta žlutavými vonnými květy. Lípa je ceněný medonosný strom.

6. Lokalita hřbitova s lazaretem v lokalitě Lomečku na plánu okolí zámku z počátku 19. století. Státní oblastní archiv v Třeboni.

7. Jinan dvoulobočný (*Ginkgo biloba*) pochází z Číny. Je to nahosemenná rostlina – přestože vypadá jako listnatý strom, řadí se mezi jehličnany. Vějířovité listy se

na podzim barví do sytých žlutých barvy. Jinan je dvoudomá rostlina. V Dolní zahradě roste samčí i samičí strom, proto zde lze najít nažloutlé plody velikosti třešně.

8. Dub bažinný (*Q. palustris*) a dub červený (*Q. rubra*) v publikaci o dubech Severní Ameriky vydané v Dublinu v roce 1809. Knihovna Státního hradu a zámku Český Krumlov.

Stromy v parku

Scénérie krajinářského parku tvoří porosty domácích dřevin a louky se solitérami a skupinami stromů. Pro obohacení nenápadnými barevnými a tvarovými kontrasty doplňují domácí dřeviny také exotické druhy z oblasti s podobným podnebím. Na Hluboké se často jedná o dřeviny ze Severní Ameriky, např. dub bažinný, dub červený, javor stříbrný, ořechovec plstnatý, ořechovec vejčitý, zerav obrovský, nahovětvec kanadský, křehovětvec žlutý. Mnoho dřevin východoasijského původu získala Hluboká po návštěvě hostů z japonského velvyslanectví v roce 1885. Do sbírek přibýly např. modřín japonský, jedle Veitchova, topol Simonův, zamrlíčnik japonský. Zájem panstva o cizokrajné dřeviny dokládají četné knihy v zámeckých knihovnách na Hluboké nebo v Českém Krumlově.

7. PTÁCI A ROSTLINY

Pestrá prostorová struktura stromových a keřových porostů s většími či menšími světlinami, porostními okraji a loukami, přítomnost mno-

ha starých stromů a bohatá druhová skladba rostlin – to vše přispívá k neobyčejně vysoké početnosti i druhové pestrosti ptačího společenstva zámeckého parku.

K nejvýznamnějším ptačím druhům, které zde hnízdí, patří strakapoud prostřední. Tento ohrožený druh vázaný na staré dubové porosty má v okolí Hluboké nad Vltavou centrum svého rozšíření v jižních Čechách.

V parku žije také několik dalších druhů datlovitých ptáků, jmenovitě žluna zelená, žluna šedá, strakapoud velký a vzácně i datel černý. Jimi vytesané dutiny využívá celá řada drobných zpěvných ptáků hnízdících v dutinách. K nejhodnějšími druhům v parku patří lejsek bělokrký, druh vázaný na starší listnaté porosty. Dutiny vytesané datlem černým osídlila malá kolonie kavek obecných.

Hnízdí zde také celá řada druhů evropského listnatého lesa, které se jinak v krajině s převažujícími jehličnatými lesy vyskytují zřídka: dlask tlustozobý, budničec lesní, rehek zahradní a šoupálek krátkoprstý.

Obrazová příloha

1. Silný zobák dlaska tlustozobého (*Coccothraustes coccothraustes*) je uzpůsoben k louskání tvrdých pecek, např. třešní. Foto Jan Ševčík.

2. Kavka obecná (*Corvus monedula*) hnízdila původně v dutinách starých stromů, dnes však staví svá hnízda především na budovách. V zámeckém parku je dnes jedna z posledních „stromových“ kolonií v jižních Čechách. Foto Zdeněk Hanč.

3. Lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) hnízdí v dutinách vytesaných strakapoudem velkým, ale ochotně obsazuje i vyvěšené budky. Foto Libor Šejna.

4. Strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) vyznačuje své teritorium mňoukavým voláním. Foto Zdeněk Hanč.

Louky ve volné krajině obhospodařují zemědělci s cílem získat co největší množství travní hmoty. Tato péče často představuje vydatné hnojení, odvodnění pozemků kvůli snadnější seči a dosévání směsí produkčních travin. Těmito zásahy se však z luk vytrácí druhová pestrost.

Ačkoliv by se zdálo, že hnojení rostlinám pomůže, není to zdaleka ve všech případech pravda. Řada rostlin je specializována k růstu na stanovištích s nízkým obsahem živin. Vysoké dávky hnojiv je proto buď přímo zahubí nebo alespoň zvýhodní jiné druhy, vázané na živinami bohatá stanoviště. Louky zámeckého parku jsou cenným příkladem mizejících extenzivně obhospodařovaných luk. Vzhledem ke své poloze a převážně okrasné funkci se v minulosti vyhnuly intenzivnímu zemědělskému využití. Díky pravidelné seči si udržely pestrou druhovou skladbu.

Dominujícím biotopem jsou zachovalé mezofilní ovsíkové louky, ve kterých z travin převažuje ovsík vyvýšený, tomka vonná, ovsík pýřitý a medyněk vlnatý. Z bylin na loukách najdeme např. pryskyřník hlíznatý, lomikámen zrnatý, zvonek rozkladitý, kokrhel menší, kopretinu bílou, krvavec toten, ostřice jarní či ohrožený zvonečník černý. Na vlhčích částech dominují ostřice černá a ostřice prosová s řeišnicí luční a pomněnkou hajní.

Mozaika lesních porostů zámeckého parku vznikla převážně uměle. Kromě domácích dřevin je nezanedbatelná část dřevin exotických. Přesto můžeme z hlediska biotopů v parku rozlišit malé fragmenty květnatých bučin, ve kterých však téměř chybí bylinné patro, a především černýšové dubohabřiny s dominujícím dubem letním, lípou srdčitou a přimíšenými javorem mléčem a jedlí bělokorou. Specifikem přirozených dubohabřin celé JV části Čech je absence habru obecného, který se do této oblasti přirozeně nerozšířil. Habry, které v zámeckém parku běžně nalezneme, zde byly uměle vysazeny. Bylinné patro dubohabřin tvoří např. lipnice hajní, černýš hajní, sasanka hajní, orlíček obecný, žindava evropská, kostival hlíznatý, kokořík mnohokvětý, bažanka vytrvalá, ptačinec velkokvětý a další.

Obrazová příloha

5. Černýš hajní (*Melampyrum nemorosum*) je poloparazitická rostlina, která se pomocí speciálních kořenových útvarů (haustorií) dokáže napojit na síť jemných kořenů hostitelských dřevin, ze kterých pak získává část živin. Semena této rostliny jsou uzpůsobena k šíření mravenci: na jednom konci jsou opatřena olejnatým přívěskem, tzv. masíčkem, který je pro mravence atraktivní. Mravenci semena přenáší do mraveniště, přičemž část semen cestou upustí. U zbylých semen v mraveništi

okoušou masíčko a neporušený zbytek semene vynesou na „skládky“ poblíž mraveniště. Rostlina tak za úplatu získává možnost rozšířit se na větší vzdálenost. Foto Jan Chlumský.

6. V květnu a na začátku června můžeme na vlhkých místech najít nachově kvetoucí orchideje prstnatce májové (*Dactylorhiza majalis*), mezi kterými se zřídka objeví i bílé kvetoucí formy. Tento ohrožený druh je zákonem chráněný. Foto Vladimír Hans.

7. Zvonečník černý (*Phyteuma nigrum*) je rostlina příbuzná zvonkům. Koruna zvonečníku však nemá klasický „zvonkovitý“ tvar, ale je srostlá, protáhla a ve spodní části vznikají otvory, díky nimž je tento typ květu nazýván jako „oknový květ“. Kvítky jsou pak uspořádány do klasovitého černofialového květenství, které se při odkvětu prodlužuje. Foto Jan Chlumský.

8. Lomikámen zrnatý (*Saxifraga granulata*) je léčivka dříve užívaná k rozrušování ledvinových kamenů. Rostlina se kromě šíření semeny dokáže množit i nepohlavně pacibulkami rostoucími na bázi lodyhy. Foto Jan Chlumský.

8. JEZÍRKO

Před založením krajinářského parku se na jeho dnešní ploše nacházela pole, ohraničená a předělená alejemi. Jejich pozůstatkem je lípa u cesty pod smrkovým rondelem – zřejmě jediný strom v parku, pocházející z doby před polovinou 19. století. V této době se v místě u lávky dnešního jezírka nacházela budova ptáčnice, zaznamenaná již na plánu z 80. let 18. století.

Mapy panství z let 1807–1854 zachycují v prostoru Holého vrchu severně od dnešního zámeckého parku nedochovanou romantickou parkovou úpravu. V ploše s hustou cestní sítí je zakreslena grotta (umělá jeskyně) a čínský letohrádek. Ten zobrazuje i veduta knížecího malíře Ferdinanda Runka z počátku 19. století spolu s přilehlým údolím, přes které se klene obloukový most. Součástí krajinných úprav byl rovněž pravidelný systém alejí u dvora Křesín na druhém břehu Vltavy.

Jezírko zrcadlící porosty stromů a umělá skaliska na břehu bylo založeno až ke konci hlavního období zakládání parku. Dřevěná lávka přivedla návštěvníky na ostrůvek. Zřejmě již před polovinou 20. století však bylo jezírko bez vody. Až v roce 1997 bylo jezírko opraveno a znovu napuštěno, následně byl obnoven i obloukový mostek na ostrov.

1. Veduta Ferdinanda Runka z počátku 19. století s obloukovým mostem, čínským letohrádkem a dvorem Křesínem v pozadí. Ze sbírek Státního hradu a zámku Český Krumlov.

2. Nedaleko jezírka se nachází výklenková kaple Panny Marie s klekátkem, původně umístěná v Dolní zahradě. Karl Zenker, polovina 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.

3. Jezírko v louce uprostřed parku z knihy Camillo Schneidera z roku 1911. Knihovna Státního zámku Hluboká.

4. Jezírko v louce uprostřed parku na plánu parku z knihy Camillo Schneidera z roku 1911. Knihovna Státního zámku Hluboká.

5. Partie s jezírkem na pohlednici z konce 19. století. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov.

6. Pozemky nynějšího zámeckého parku na počátku 19. století. Výřez situačního plánu barokního zámku Hluboká nad Vltavou a revíru Stará obora. Státní oblastní archiv v Třeboni. 1 – dvůr Křesín, 2 – čínský letohrádek, 3 – obloukový most, 4 – ptáčnice, 5 – zámek, 6 – město Hluboká, 7 – Podskalská louka

9. HMYZ

Rozmanitost hmyzí fauny zámeckého parku souvisí s bezprostřední blízkostí rozsáhlých listnatých lesů v Nové oboře, dubových alejí a hrází hlubockých rybníků. Pozitivní význam má také pestré druhové složení dřevin a přítomnost osamocených osluněných stromů. Pro hmyz jsou nejcennější staré a odumírající stromy, v jejichž dřevě, často napadeném dřevokaznými houbami, se vyvíjí několik desítek druhů brouků. Největší význam mají v této souvislosti duby, zejména dub letní a dub zimní. Hmyz se neživí jen dřevem, ale i listím nebo mízou. Složitě ekologické vazby zde zabraňují přemnožení jednoho druhu na úkor jiných, což by mělo nepříznivé důsledky

na zdravotní stav stromů. Staré stromy a jejich kmeny jsou podle možnosti ponechány v parku i několik let po odumření, dokud není dokončen vývoj larev přítomných ve dřevě.

Mezi nejnapadnější druhy patří zvláště chráněný brouc roháč obecný a páchník hnědý. Hojný je zde také roháček kozlík, jehož larvy se vyvíjí v tlejících padlých kmenech a větvích dubů i jasanů.

Z mnoha zástupců hmyzu vázaného na dřeviny je pozoruhodný zejména výskyt jedné z našich nejvzácnějších ploštic – kněžice červenonohé. Jde o nápadný dravý druh živící se býložravým hmyzem v korunách stromů.

K hmyzí rozmanitosti parku přispívá i fauna vodního hmyzu, osidlující vodní nádrže. Na jejich dně žijí mimo jiné larvy vážek – dospělé vážky, jako např. lesklice měděná, pak loví v letu hmyz v okolí těchto nádrží. Můžeme tu pozorovat i bruslačky – dravé ploštice specializované na pohyb po vodní hladině.

Obrazová příloha

1. Roháč obecný (*Lucanus cervus*), největší evropský brouc, je obyvatelům doubrav a smíšených lesů a proniká i do městských parků. Samci spolu často svádí souboje. Samice kladou vajíčka do trouchnivějších kmenů, klád a pařezů. Vývoj je v našich podmínkách víceletý (3–5 let), larvy se živí trouchnivějícím dřevem. Dospělí brouci se obvykle líhnou již na podzim a přezimují v kukelních komůrkách. V přírodě se objevují od května do srpna. Přes den je možné brouky nalézat na kmenech a v korunách stromů, pozdě odpoledne a večer při teplém počasí létají v korunách stromů. Hojnější je na jižní Moravě, v jižních Čechách žije prakticky výhradně na Hlubocku. Hlavním ohrožujícím faktorem je odstraňování starého dřeva, především vytrhávání pařezů a orba pasek. Foto Zdeněk Hanč.

2. Tesařík obrovský (*Cerambyx cerdo*) se vyvíjí především v dubu. Vyhledává zejména osluněné stromy na okrajích lesů, v alejích, prosvětlených porostech na svazích a solitérní stromy na loukách a pastvinách. Napadá hlavně starší živé stromy. Vývoj probíhá pod kůrou a později ve dřevě kmenů i silných větví v korunách a trvá 3–5 let. V přírodě se dospělý brouc vyskytuje od konce května do srpna, maximum výskytu je od poloviny června do poloviny července. Brouci mají večerní a noční aktivitu, přes den se zpravidla zdržují v úkrytech a v korunách stromů. Foto Zdeněk Hanč.

3. Páchník hnědý (*Osmoderma barnabita*) je typickým druhem osidlujícím stromové dutiny (*saproxylófág*). Preferuje osvětlené dutiny, proto lze často nalézt populace páchníka v solitérních stromech či alejích. Larvy mají víceletý vývoj v trouchu v dutinách živých dubů, lip, vzácně i jiných listnáčů. Brouci se objevují v červenci a srpnu. Jsou aktivní večer a v noci, dutinu však opouštějí jen výjimečně. Létat jsou schopni pouze na velmi krátké vzdálenosti. Tento brouc je ohrožen likvidací starých dutých stromů, vypalováním a sanacemi dutin stromů. Foto Zdeněk Hanč.

4. Lesklice měděná (*Cordulia aenea*) loví nad hladinou rybníků. Foto Zdeněk Hanč.

5. Menší příbuzný roháče, roháček kozlík (*Dorcus parallelipedus*), se v některých letech vyskytuje hojně. Foto Zdeněk Hanč.

6. Evropsky významná lokalita Hlubocké hráže o rozloze 67 ha byla vyhlášena pro ochranu vzácných druhů hmyzu roháče obecného a tesaříka obrovského. Zaujímá část zámeckého parku, porosty dubů na loukách v okolí Hluboké a hráže rybníků s alejemi.

Co je NATURA 2000?

Natura 2000 je soustava chráněných území v Evropské unii. Cílem této soustavy je zabezpečit ochranu těch druhů živočichů, rostlin a typů přírodních stanovišť, které jsou z evropského pohledu nejvzácnější, nejvíce ohrožené, vzácné či omezené svým výskytem jen na určitém území.

Natura 2000 se skládá ze dvou typů území:

- 1) Ptačí oblasti – podle směrnice 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků („směrnice o ptácích“)
- 2) Evropsky významné lokality (EVL) – směrnice 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin („směrnice o stanovištích“)

10. VODOJEM A ŠTEKL

Zásobování zámku vodou vyřešila již v polovině 16. století dřevěná vodárna u řeky Vltavy, vybavená na svou dobu důmyslným čerpadlem. Zděná budova vodárny z roku 1735 se dočkala další přestavby v roce 1822. Vodní turbíny pohánějí čerpadlo, osazené v roce 1932.

Během poslední přestavby zámku byl na pahorku před zámkem na základech zbourané bašty zbudován věžový vodojem. Novogoticky upravený užitkový objekt je jedinou zděnou stavbou uvnitř krajinářského parku. Vedle něj byla ve skále vysekána nádrž jako rezervuár přebytku vody. V současné době se voda používá např. k zásobování fontán v okolí zámku a jezírka uprostřed parku.

Cesta od vodojemu k zámku vede kolem romantické novogotické budovy, nazývané Štekl. V původní stejnojmenné budově v předhradí barokního zámku se nacházely byty knížecích úředníků. Kníže Jan Adolf II. dal pokyn ke zboření staré budovy a výstavbě nové až roku 1861, po ukončení hlavní etapy přestavby zámku. Novostavba podle projektu Damasa Deworezkého, která svým vzhledem odpovídala stylu ostatních staveb v zámeckém areálu, byla dokončena v roce 1863. Přílehlé nádvoří uzavíraly stáje. V roce 1996 proběhla adaptace areálu na hotel Štekl, při které bylo přistavěno i nižší severní křídlo. Další informace k historii zámeckého areálu včetně mnoha vyobrazení najdete při prohlídce zámku Hluboká. Děkujeme za Váš zájem o zámecký park a věříme, že se budete rádi vracet k vycházkám a odpočinku v tomto inspirujícím prostředí.

Obrazová příloha

1. Pohled na Hlubokou před dokončením demolice budov v předzámčí, patrně 60. léta 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.
2. Partie u vodárenské věže. Karl Zenker, po polovině 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.
3. Plán zámeckého areálu po přestavbě s vyznačením trubních rozvodů vody. Vpravo vodárna u řeky, vlevo vodojem na kopci s rezervoárem. Po polovině 19. století. Soukromá sbírka.
4. Vysoká budova před vstupem do barokního zámku nazývaná Štekl (německy Stöckl = špalíček) dala název i nové stavbě. Geistmayer, 1862, podle kresby z počátku 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.
5. Vodárna na břehu Vltavy na situačním plánu barokního zámku Hluboká, překresleném podle staršího plánu. Karl Zenker, 1864. Státní oblastní archiv v Třeboni.
6. Varianty návrhu novogotické přestavby vodárenské věže. Po polovině 19. století. Státní oblastní archiv v Třeboni.
7. Budovy na místě dnešního Šteklu. Kresba Karla Zenkera, po polovině 19. století. Ze sbírek Státního zámku Hluboká.
8. Technologie k čerpání vody je umístěna v barokní budově vodárny na břehu Vltavy. 2004.